

CALEIDOSCOPUL LECTURII SAU MODELUL LECTURII SINCRETICE

Doctor în filologie **Elisaveta IOVU-MACARI**

E-mail: iovuelisaveta85@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0222-8079>

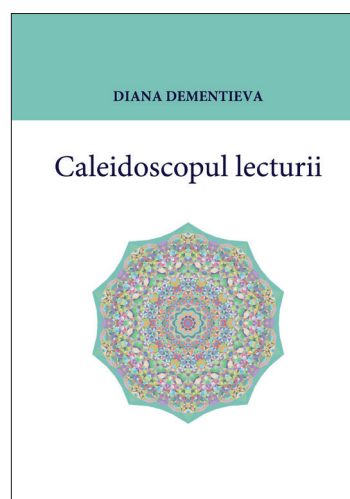
Universitatea de Stat din Moldova

Începând cu a doua jumătate a secolului trecut, problematica conceptului de lectură a devenit una dintre cele mai pasionante teme de reflecție nu numai pentru teoreticienii literari, dar și pentru sociologi, psihanalisti, pedagogi ș.a. În acest context, monografia *Caleidoscopul lecturii: Principalele direcții ale teoriei lecturii din secolul al XX-lea*, semnată de doctorul în filologie Diana Dementieva sub îndrumarea reputatului cercetător științific dr. hab. Aliona Grati, reprezintă o lucrare actuală cu pondere științifică și perspectivă aplicativă, elocvent argumentată și pertinent elaborată. Studiul abordează un fenomen de o importanță capitală din cadrul teoriei literare moderne și postmoderne, constituind un suport teoretico-practic pentru cercetările asupra conceptului de lectură, dar și pentru analiza operei literare din perspectiva cititorului.

Într-o epocă a relativizării valorilor estetice și a metamorfozei principiilor de receptare literară, problema lectorului și a lecturii necesită o viziune de cercetare inovativă și exhaustivă, având în vedere lista impunătoare a studiilor teoretice și metodologice apărute pe parcursul secolului al XX-lea, când s-a inițiat o nouă abordare a funcționalității operei literare prin prisma procesului plurivalent al lecturii și, mai ales, în ultimele decenii, când apar multe studii fundamentale cu rezultate științifice incontestabile și impact practic de neevitat.

Conform obiectivelor trasate, autoarea oferă o panoramă a problemei date, desfășurată strategic pe trei planuri: evoluția conceptului de lectură, sinteza teoriilor lecturii afirmate în secolul al XX-lea și estimarea unor modele sincretice ale teoriei lecturii ce s-au impus prin modernitatea construcției algoritmice și eficiența receptării operei literare de către cititori. Structura riguroasă menține vastul material în limitele aspectelor definitorii ale temei de cercetare, cartea fiind alcătuită din trei părți:

În Partea I, *Evoluția conceptului de lectură*, se efectuează o delimitare a terminologiei în domeniu, sistemul de noțiuni constituind un segment teoretic puternic afectat de fenomenul sinonimiei și al

Diana DEMENTIEVA. *Caleidoscopul lecturii: Principalele direcții ale teoriei lecturii din secolul al XX-lea*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2021. 222 p.

polisemantismului exagerat. Totodată, se dezvoltă ideea că lectura este unicul mod de existență a operei literare prin care aceasta își relevă potențialitatea.

În Partea a II-a, *Principalele teorii ale lecturii din secolul al XX-lea*, se inventariază cu abilitate științifică un vast material teoretic, se analizează principalele teorii, concepții științifice și noțiuni apărute pe parcursul secolului al XX-lea în mai multe contexte științifice (spațiul anglo-saxon, Germania, Italia, Franța, România). Ca urmare a depistării specificului poliform al teoriei lecturii, se insistă asupra necesității delimitării între categoriile: teorii ale lecturii și teorii ale receptării. Se demonstrează irelevanța acestor două constante ale teoriei lecturii pentru o lectură eficientă a operei literare, dat fiind orientarea lor unidirecțională. Demersul se vrea unul mixt prin faptul că argumentează imposibilitatea de a trata separat cele două concepte-cheie: cititorul real și cititorul abstract – ultimul se actualizează prin intermediul cititorului concret, la rândul său, cititorul real se identifică în text prin intermediul celui abstract.

Partea a III-a, *Modele sincretice ale teoriei lecturii*, este teoretico-practică și reprezintă un elocvent studiu

analitico-aplicativ al algoritmului elaborat ca model pertinent pentru explorarea pragmatică a altor texte literare. Autoarea propune o soluție pentru veșnica dilemă teoretică, aceasta fiind fundamentată pe doi piloni: principiul dialogic și abordarea perspectivistă. Drept urmare, se conceptualizează un nou model de existență a operei literare care înglobează toate demersurile tradiționale (obiectiv, expresiv, mimetic și pragmatic), se propune un model sincretic de lectură care își ajustează termeni ai dialogismului, sociocriticii, teoriei intertextualității, dar și din eșafodajul teoriilor lecturii și teoriilor receptării și care introduce noțiuni ca „metateorie a lecturii”, „model sincretic de lectură” și „lectură sincretică”. În cele din urmă, se oferă un algoritm de lectură sincretică și se demonstrează aplicabilitatea lui în baza romanului *Numele trandafirului* de Umberto Eco.

Metafora caleidoscopului ilustrează pregnant noul model de lectură propus, totodată explică caracterul plurivalent al cercetării și aspectul său interdisciplinar – „În sens metaforic, modelul lecturii sincretice este un instrument optic de tipul caleidoscopului. În procesul lecturii sincretice imaginea se multiplică până când, la un moment dat, variantele obținute se suprapun. Dacă

la caleidoscop imaginile se substituie la fiecare rotire a mecanismului, atunci în procesul lecturii imaginile se schimbă la fiecare nouă perspectivă metodologică aplicată. Noțiunea de caleidoscop din greacă (*kalos*) înseamnă „frumos”, prin urmare, doar aplicând un model de lectură sincretică se poate releva adevărata valoare a operei literare” (p. 146).

În fine, cartea *Caleidoscopul lecturii* răspunde exemplar la numeroase întrebări legate de fenomenul receptării literare în pagini dense, impresionează prin logica prezentării, bogăția informației, structurarea materialului, cu trecerea sa firească de la teorie la ilustrarea practică. Direcția teoretică despre care vorbește autoarea reprezintă o disciplină relativ nouă, care studiază totalitatea instanțelor participante la crearea operei literare. Autoarea oferă oportunitatea receptării unui studiu despre lectură, lucrare de referință cu adresare largă, de la studenți filologi, profesori de liceu și universitari, până la critici, istorici și teoreticieni literari interesați de tot ceea ce presupune contactul cititorului cu opera literară. Cercetarea problemei este cuprinzătoare, vizând două obiective majore: estimarea principalelor teorii ale lecturii și valorificarea acestora din perspectivă pragmatică.